

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI
ÜZERİNE
TMMOB GÖRÜŞÜ
2017

SUNUŞ

16 Nisan’da halk oylamasına sunulacak olan *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*, bilindiği üzere kamuoyunda çeşitli açılardan tartışılmış ve tartışmalara devam edilmektedir. Bu kitapçık da Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’nin yaklaşımlarını yansıtmaya ve konunun bütün yönleriyle aydınlatılmasını amaçlamaktadır. Zira yapılmak istenen Anayasa değişikliğinin başlıca kusurlarından biri, hazırlık safhasında halkın katılımının sağlanmaması, halktan hiç görüş alınmaması; bir diğeri de OHAL koşullarında yürütülen taraflı propaganda faaliyetleri ile halkın objektif bilgilendirme hakkının istismar edilmesi olmuştur. Bu kitapçığın hazırlanması esasen bu nedenle gündemimize girmiştir. Meslektaşlarımız ve toplumun bilgilendirme ihtiyaçlarına katkıda bulunmak, yapılmak istenen değişikliklerin anlaşılabilirliğini sağlamak ana amacımızdır.

* * *

Bu kitapçıkta, Anayasal bağlamı içinde ülke yönetim sisteminin nasıl ve ne yöne doğru değiştirilmek istendiği değerlendirilmektedir. Anayasa’nın 135. maddesi uyarınca, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu, özerk kamu tüzel kişiliği statüsündeki mesleki demokratik bir kitle örgütü ve sorumlu yurttaşlar olarak; Anayasal düzenin yeniden kurgulanmasını değerlendirmek sorumluluklarımızın arasında yer almaktadır.

Ülkenin Anayasal düzeni, başka bir deyişle temel düzeni, siyasal sistemi/rejimi, dolayısıyla ülke ekonomisinin nasıl örgütlenip yönlendirileceği; toplumsal yaşamın, ekonominin ve kamu idari yapısının hemen her alanıyla bağlantısı bulunan meslek alanlarımız ve mesleki demokratik örgütlülüğümüzle, doğrudan ve dolaylı bağlantıları bulunan konulardır.

Anayasa değişikliği devlet ve kamu idari yapısını tepeden tırnağa değiştirmeyi öngörmekte ve konunun meslek alanlarımız ve örgütlerimizi doğrudan ilgilendiren boyutları bulunmaktadır. Şöyle ki, 2007-2009 arasında TMMOB ile bütün kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, Anayasa’nın 135. maddesinde tanımlanan Anayasal kamu tüzel kişiliği konumlarını ve *kamu yararını* sorgulayan bir rapor düzenleyen Devlet Denetleme Kurulu’nun (DDK) görev ve yetkilerinin görev ve yetki kapsamı genişletilmektedir.

Anayasa’nın 108. maddesinde yapılmak istenen değişiklikle, Cumhurbaşkanına bağlı olan DDK’nin *tüm kamu kurum ve kuruluşları, sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluş, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapma yetkisine, idari soruşturma* da eklenmektedir. Ayrıca DDK’nin *görev ve yetkilerinin kanun ile düzenlenmesi* hükmü, *Cumhurbaşkanı kararnamesiyle* hükmü ile değiştirilmektedir.

Gerek bu yönüyle, gerekse Anayasa değişikliğinin referandumda kabulü halinde, Anayasa’da hızla başka değişiklikler yapmaya yönelik adımlar atılacağı ve 135. maddesinin de değiştirileceği açıktır. Kısaca, son derece toplumsal bir içeriğe sahip olan *kamu yararı* ile birlikte TMMOB’nin bekası, sürekliliği ve geleceği söz konusudur.

Topluma yukarıdan bir tarzda dayatılan bu Anayasa değişikliği ile, 15. yılına giren AKP iktidarının neoliberal vahşi sosyoekonomik politikalarının, kamu-halk-toplum yararı ile hesaplaşması ve tasfiye etme çabası doruğuna varmaktadır.

Ayrıca, bu Anayasa değişikliğinin siyasal arka planında; hem *90 yıllık parantezi kapatma, 90 yıllık enkazı kaldırma* ve *Avrupa ülkeleri monarşi ile demokrasiyi birlikte yaşatma yoluna giderken biz hanedanı ülke dışına çıkartıp cumhuriyeti ilan ettik* sözlerine yansıyan modern Türkiye ve Cumhuriyet ile hesaplaşma; hem *demokrasi bir tramvaydır, gittiğimiz yere kadar gider, orada ineriz, parlamenter sistem bekleme odasına alındı* sözlerine yansıyan demokrasiyi reddetme; hem de *tutturmuşlar laiklik elden gidiyor, diye!.. yahu bu millet istedikten sonra laiklik tabii elden gidecek!.. sonra nedir bu laiklik Allah aşkına?.. bu ne menem şey?, hem laik hem Müslüman olunmaz.. ya Müslüman olacaksın ya laik; ya da kişi laik olmaz devlet olur* sözlerinde görülen laiklik düşmanlığı ve laiklik ile hesaplaşma gibi güdü ve amaçlar bulunmaktadır. Sonuçta temel arzu, her yönüyle sermaye düzeni ve yeni egemenlerine dikensiz gül bahçesi yaratabilmek için tarihsel toplumsal kazanımlarımızla demokrasinin var olan kısıntılarını bile yok edecek, baskıyı sistematik hale getirecek bir dikta rejiminin inşasıdır.

Bu değişiklik paketinin kabul edilmesi durumunda ülkemizi nelerin beklediğinin işareti bugünlerden veriliyor: Daha fazla kamu kaynak ve varlığının yok edilmesi; daha fazla gözaltı ve tutuklama; daha fazla işten çıkarma; daha fazla KHK, savaş, halklar arasında düşmanlık, her alanda hukuk dışılık...

Anayasa değişikliğinin, hem yürürlükteki Anayasa'ya aykırılıkları; hem de hazırlanış, sunuluş, şekil, usul; teknik, esas/içerik gibi öğeler itibarıyla, Anayasa hukuku öğretilerine, Anayasal geleneklere ve birikimlere açık aykırılıkları bulunmakta; Anayasa Mahkemesi denetimi dışında tutulan olağanüstü hal koşulları ve kararnameleri ile yürürlükte bulunan Anayasa'ya aykırılıkları da bulunmaktadır.

Bu nedenler bütünü itibarıyla, modern Türkiye'nin, Cumhuriyet, demokrasi, laiklik ilkeleri ve bilimsel öğretilerin yetiştirdiği biz mühendis, mimar, şehir plancıları için bu tarihsel, toplumsal, bilimsel norm ve değerlere sahip çıkmak; "Yüreğimizdeki insan sevgisini ve yurtseverliği, baskı ve zulüm yöntemlerinin söküp atamayacağının bilinci içinde, bilimi ve tekniği, emperyalizmin ve sömürgeçlerin değil, emekçi halkımızın hizmetine sunmak için her çabayı güçlendirerek sürdürme yolunda inançlı ve kararlı" olmak; sorumluluk ve görevlerimiz arasındadır.

Biz mühendis, mimar, şehir plancıları olarak; egemenliğin kişi veya kişilerde değil halkta olduğu ve onu, halkın demokratik katılımıyla gerçekten temsil eden kurullar ve organlarca kullanılacağını öğreten demokrasi ve hukuk öğretileri ile normlarına sahip çıkıyoruz, sahip çıkmaya devam edeceğiz.

Biz mühendis, mimar, şehir plancıları olarak; demokrasi mücadelesini sürdürmeye, eksiksiz ve tam demokrasiyi kazanmak için mücadeleye, demokrasi güçleri ile yan yana olmaya devam edeceğiz.

Biz mühendis, mimar, şehir plancıları olarak; mesleki etik norm ve değerlere; meslek alanlarımız ve meslek örgütlerimizin kamusal, toplumsal yararlarına, bilim ve teknik temelinde, bilinçle, kararlılıkla sahip çıkıyoruz, sahip çıkmaya devam edeceğiz.

Ülkemizin içine girdiği kritik dönemeçte, yurttaşlık ve kolektif örgütsel sorumluluklarımızı üstlenmemizin bir ürünü olan bu kitapçığın aydınlatıcı olması ve ülkemizin demokratikleşme sürecine katkıda bulunmasını diliyoruz.

GİRİŞ

16 Nisan'da halk oylamasına sunulacak olan *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*, 18 maddeyi kapsamaktadır. Bu 18 maddenin ilk 15 maddesi ile Anayasa'nın 15 maddesi değiştirilmektedir. İlk 15 maddeden sonra gelen 16 ve 17. maddelerde yapılan hayli parçalı diğer 43 Anayasa maddesi değişikliği ile birlikte, yürürlükteki Anayasa'da toplam 58 madde değişikliği yapılmak istenmektedir.

Kanunun ilk 15 maddesinden sonra gelen 16. maddesi altı alt maddeden oluşmaktadır. Bu alt maddelerde yürürlükteki Anayasa'dan *çıkarılan, eklenen, değiştirilen ibareler, fıkralar, cümleler* ve *maddeler* yer almaktadır. Bu değişiklikler Anayasal düzen ve ülke yönetim sisteminde yapılan köklü değişiklikleri göstermesi itibarıyla çok önemlidir. Örneğin yürürlükteki Anayasa'nın 10 maddesinden çeşitli ibareler (*Bakanlar Kurulu, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine* vb.) çıkarılmakta; 20 maddesinde başka çıkarılan çeşitli ibareler yerine (*Bakanlar Kuruluna* ibaresi *Cumhurbaşkanına* şeklinde; *Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları* ibaresi *Cumhurbaşkanı yardımcıları* şeklinde; *kanunla* ibaresi *Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle* şeklinde vb.) yeni ibareler eklenmekte; iki ayrı maddenin fıkralarına ekler yapılmakta; bir maddesinde çeşitli çıkarma ve ekler yapılmakta; beş maddesinden beş cümle çıkarılmakta; 21 Anayasa maddesi de *tamamen kaldırılmaktadır*.

17. madde, Anayasa değişikliklerinin kabulü halinde, bazılarının yürürlüğe girecekleri tarihler ve uygulanmaları üzerine Geçici 21. Madde ile onun dokuz alt maddesini içermektedir. Birlikte yapılacak milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tarihi; yapılmak istenen Anayasa değişiklikleriyle uyum amaçlı Meclis İç Tüzüğü ve diğer kanunların çıkarılma süresi; Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyelerinin belirlenme ve göreve başlama süresi; Askeri yargının lağvedilmesi, askeri yargı mensuplarının diğer yargı kurumlarına nakli veya emekliliklerinin düzenlenmesi ile baktıkları dosyaların ilgili adli mercilere dağıtılması; ve yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, kaldırılan Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılmış yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemlerin devamı ve bu yetkilerin Cumhurbaşkanı tarafından kullanılması, Geçici 21. Madde hükümleri arasında yer almaktadır.

18. madde ise Anayasa'nın değişiklik yapılan ve mülga/kaldırılanlar dâhil toplam 58 maddesinin yürürlük tarihlerini kapsamaktadır.

Söz konusu 16, 17, 18. maddeler, yapılan değişikliklerin bütününün anlaşılmasına kolaylık sağlayacağı için, birinci bölümden sonra bu maddelerin özetlerini yapacak, sonra da paketin ilk 15 maddesi ile Anayasa'nın farklı 15 maddesinde yapılan değişikliklere değineceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ Mİ, ANAYASASIZLAŞMA SÜRECİ Mİ?

Bugün ülkemizde, Anayasal düzen değişimi, Anayasal bağlamıyla birlikte bir rejim değişikliği süreci yaşanmaktadır. Son yıllarda oluşturulan fiili duruma, Anayasal bir çerçeveye kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Bildiğimiz üzere ülkemizde çok partili yaşama geçiş sonrası demokrasi ve parlamenter sistem kesintili olarak uygulanmıştır. On yıllardan beri her safhasına tanık olduğumuz üzere, emperyalizme bağımlılık, soğuk savaş dönemi ve 1980-90'lardan itibaren dünya kapitalizmi ile bütünleşme süreçleri, ülkemizdeki siyasal yapılar ve ekonomi politikaları üzerinde oldukça etkili olmuştur. Diğer yandan, parlamenter demokrasi ortamından yararlanmakla birlikte onu benimsemeyen, istismar eden yaklaşımlar hep egemen olmuştur. Sömürü ve rant çıkarlarına hizmet eden düzenlemelerle, din istismarının yoğunlaşmasıyla, yürütme ve ona bağlı baskı aygıtlarının güçlendirilmesiyle, yargının partizanca kullanılmasıyla, kamuyu liyakat ilkesinden uzaklaştıran bir aşınma, yozlaşma süreci yaşanmıştır. Mafyavari ilişkiler, siyaseti ve kurumlarını ağ gibi sarmıştır.

Parlamenter-temsili demokrasiyi, erkler/kuvvetler ayrılığını, yürütme organ ve güçlerini dengeleyecek, frenleyecek, denetleyecek mekanizmaları devre dışı bırakma yönelimi genelde hâkim olmuştur. Şu an yapılmak istenen anayasa değişiklikleri ve partili cumhurbaşkanlığı, açıkça söylendiği gibi *tek kişilik hükümet sistemine* yönelim, söz konusu yozlaşma ve bunalımın hem bir ürünü, hem de onu tırmandırıcı bir içerik ve tarzda gündeme gelmiştir. Bugünkü durum, bu çerçevede, saray iktidarının kendini anayasal güvenceye alma çabalarıyla belirlenmektedir.

Fakat söz konusu olan anayasa değişiklikleri, dünya ve ülkemizdeki anayasal gelenekler ve birikimden tamamen farklı olarak gündeme gelmiştir. Dünya ve Türkiye'deki anayasa yapımına dair gelenek ve birikimlerden açık bir kopuş söz konusudur. Parlamenter sistemin olmazsa olmazı olan; erkler/kuvvetler ayrılığı, yasamanın/Meclisin tek ve en üst yasama organı olması, yargı bağımsızlığı, yürütme üzerindeki denge, fren, denetleme mekanizmalarının, ne kadar kaldı ise tamamen devre dışı bırakılacağı bir Anayasa değişikliği söz konusudur.

Gelinen noktada, ülkemizde yaklaşık 140 yıllık geçmişi bulunan anayasal gelenekler ile temsili-parlamenter sistem yönelimlerini reddeden bir içeriğe ve biçime sahip bir Anayasa değişikliği yapılmak istenmektedir.

Oysa köklü bir Anayasa değişikliğinin, ancak toplumsal meşruiyeti bulunan Kurucu bir Meclis tarafından yapılması gerekir. Ancak bu değişiklik, iktidarın, iktidarını kalıcılaştırmak ihtiyacını karşılamak için yapılmaktadır.

Anayasaların temel özelliği olan iktidarların sınırlandırılması, erkler/kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, yurttaşlık hakları ve Anayasal eşitlik, temel hak ve özgürlükler, toplumsal örgütlenmelerin bağımsızlıkları, toplumsal ortak çıkarların korunması, kamu yararının ve kamusal hizmetlerin önceliği gibi temel normlar, bugün halkımıza dayatılan değişiklik teklifinde yoktur.

Dolayısıyla ortada gerçek bir anayasa, anayasal geleneklere uygun bir sistematığe sahip bir anayasa önerisi yoktur. Kişi-parti-devlet birliğini totaliter bir zorlama ile sağlamaya yönelik açık bir dikta istemi söz konusudur.

Temsili-parlamenter demokrasinin bütün biçimlerinin, katı bir şekilde erkler/kuvvetler ayrılığına dayanan ve parlamenter sistemle bir şekilde barışık başkanlık, yarı-başkanlık veya karma örneklerin de dışında bir rejim değişikliği söz konusudur. Tepeden turnağa, hem siyasal sistem hem de onu içeren bir rejim, kısaca temel siyasal düzen, Anayasal düzen değişikliği söz konusudur. Yasama, yürütme, yargı mekanizmalarının tek kişide toplandığı, denetim dışı otoriter-totaliter bir rejime geçiş söz konusudur.

Bu arada, 1982 Anayasasının 1987'den itibaren, 18 ayrı değişiklikle 113 maddesinin değiştirildiğini, bu değişikliklerin 53 maddeyi kapsayan 9'unun, 2004 yılından itibaren AKP iktidarı tarafından yapıldığını; 2007 ve 2010 yıllarında yapılan değişikliklerin, yasama, yürütme, yargı erkleri arasındaki ağırlığı, 1982 Anayasasında yapıldığı gibi *yürütmeye* doğru kaydırıldığını belirtmek isteriz. Hem bu anayasal zemin hem de fiili güç kullanımı, iktidara güçlü yürütme yetkisi vermesine rağmen az gelmiş olmalı ki, şimdi tüm kuvvetlerin ayrılığı yok edilerek tek kişide toplanması istenmektedir. Şimdi yapılmak istenen değişiklik, aşağıda objektif olarak görüleceği üzere, yürütmenin diğer erkler ile bütün kurumlar üzerindeki tam hâkimiyetini/egemenliğini sağlama yönündedir.

1982 Anayasası ve onun üzerinde yapılan çok sayıda değişiklikten bazıları ile birlikte şimdi yapılmak istenen değişiklikler, Türkiye'nin Anayasal devlet yaklaşımından uzaklaştığını ve bir *anayasasızlaşma* süreci içinde olduğunu göstermektedir. Zira iktidarı sınırlamayan, yasama-yargı-yürütme erklerinin ayrılık ve karşılıklı bağımlılığını tanımayan bir anayasa, belki anayasa olarak adlandırılabilir ama *anayasal devlet* olarak tanımlanamaz, anayasal gelenek ve birikimler içindeki *anayasallık* sıfatını kazanamaz.

İfade-örgütlenme-basın özgürlüklerini baskı altına alan, temel hak ve özgürlük normlarını çiğneyen; bütün kamu kurumları ile yerinden yönetim esaslı özerk, kamu tüzel kişiliği bulunan kuruluşlar üzerinde mutlakî bir güç oluşturmayı sağlayacak bir anayasa, *anayasallık* ve *anayasal devlet* niteliğiyle bağdaşmayacaktır. Devlet örgütlenmesinin bütününü partili cumhurbaşkanı olarak tek bir kişide cisimleştirecek bir dikta iktidarına tabi kılan bir metin, klasik ve geleneksel anlamıyla *Anayasal devlet* statüsüne sahip olamayacaktır.

Diğer yandan bu değişikliğin hazırlanış, sunuluş, usul, şekil, içerik gibi birçok açıdan sorunlar ve yanlışlıklar içerdiği de bilinmektedir. Hazırlanışı ve değiştirilmesinde açıklık, şeffaflık, katılımcılık ve sağlıklı tartışma zeminleri bulunmayan bir değişiklik söz konusudur.

Toplumun kapsamı hakkında sağlıklı bir bilgi dahi edinemediği, demokratik ortamlarda özgürce tartışılmadan; barolar, anayasa hukukçuları, üniversiteler, özerk meslek kuruluşları, demokratik kitle örgütleri ve halktan hiç görüş alınmaksızın hazırlanmış olan teklif hızla TBMM Genel Kuruluna sunulmuş ve hızla kabul edilmiştir.

Kanun teklifinin oylamasında Meclis İç Tüzüğü'nün ve Anayasa'nın 175. maddesinin hükmü olan *gizli oy* esasını ihlal edilmiştir. Kanun teklifi, yalnızca iktidar partisi milletvekillerinin teklifi olarak TBMM'ye sunulmuş ve yalnızca iki parti mensubu milletvekillerinin, parti yönetimlerinin denetimine tabi açık oylarıyla kabul edilmiştir.

Anayasa değişikliği, Anayasa hukukunun en temel özelliği olan *iktidarların yetkilerinin sınırlandırılması, hukuki bir çerçevelenme içine alınması, erkler/kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı* eksenlerinden yoksundur.

Anayasa değişikliği, sistem ve rejim değişimini içeren anayasaların yapım organı olan *Kurucu bir Meclis*'in yokluğunda yapılmak istenmektedir.

Üstelik Anayasa değişikliği, 15 Temmuz darbe girişimi üzerine ilan edilen ancak, demokratik toplumsal muhalefet üzerinde baskı ve sindirme politikalarının uygulama aracına dönüşen OHAL ve OHAL KHK'leri ortamında referanduma sunulmaktadır.

OHAL devam ederken, iktidar olanaklarının Cumhurbaşkanı, Hükümet ve iktidar partisi tarafından sonuna kadar kullanılacağı, medyanın iktidar hizmetine sunulduğu bir halk oylaması, hiçbir şekilde demokratik koşullarda yapılmış bir oylama hüviyeti kazanmayacak, meşruiyeti hep sorgulanacaktır. Biliniyor, 1982 Anayasası yüzde 92 oranında oy almasına karşın meşruiyet kazanamamıştır. Temel hak ve özgürlükler halka oylatılarak yok edilmiş, çoğunluk oyu yani "milli irade" yönünden hiçbir sorunu olmamasına rağmen meşruiyeti hep tartışılmıştır.

Bu değişiklik, hukuk sistemini, kamuyu, devleti, siyaseti, ekonomiyi ve toplumsal yaşamı altüst edecek, yeni kriz ve çatışma öğeleri yaratacaktır.

Halkın temel hak ve özgürlüklerini güvenceye almayan, sosyal hukuk devleti normlarından, hukukun üstünlüğünden ve kuvvetler ayrılığından yoksun, toplumsal, politik örgütlenmelerin hazırlanmasında öncü bir rol üstlenmediği, demokratik koşullarda özgürce tartışılmayan hiçbir anayasa değişikliği girişimi, Türkiye'de demokrasinin de "istikrarın" da önünü açamaz.

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİKLİK PAKETİNİN 16, 17, 18. MADDELERİ İLE ANAYASA'DA YAPILMAK İSTENEN DEĞİŞİKLİKLER

Bu bölümde, paketin 16, 17, 18. maddeleri ile Anayasa'nın bazı maddelerinde yapılan çeşitli parçalı ama Anayasa, rejim, ülke yönetimi sistemini farklılaştıran değişikliklere yer verilecektir.

I. 16. Madde ile Anayasa'da Yapılan Değişiklikler

1. 16. madde, altı alt maddeden oluşmaktadır. *Çıkarılan, çıkarılan ve yerlerine koyulan, ekleme yapılan, değiştirilen* ibareler, *çıkarılan cümle ve fıkralar* ile *tamamen çıkarılan Anayasa maddeleri*, yapılan sistemik değişiklikleri, sözcükler veya ibareler üzerinden aydınlatıcıdır.

16. maddenin A) *alt maddesi* yürürlükteki Anayasa'nın 10 ayrı maddesinden *çıkarılan* bazı ibareleri kapsamaktadır. Bunların bir kısmı, *kaldırılan Başbakan ve Bakanlar Kurulu* üzerinedir: *Bakanlar Kurulu; doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine; Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, ve tüzük tasarılarını incelemek* ibareleri Anayasa'dan çıkarılmaktadır.

Çıkarılanların bir kısmı da, *sıkıyönetim; Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Yüksek;* yedinci fıkrasından *ile Jandarma Genel Komutanı* ibareleridir.

B) *alt maddesi*, Anayasa'nın 20 ayrı maddesinden *çıkarılanlar ile yerlerine koyulan* ibareleri içermektedir. Bunların bir kısmı *kaldırılan Başbakan, Başbakanlık, Bakanlar ve Bakanlar Kurulu* üzerinedir: *Bakanlar Kuruluna* ibaresi *Cumhurbaşkanına* ibaresi ile; *Bakanlar Kurulu* ibaresi *Cumhurbaşkanı* ibaresi ile; *Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları,* ibaresi *Cumhurbaşkanı yardımcıları,* ibaresi ile; *Bakanlar Kurulunca* ibaresi

Cumhurbaşkanınca ibaresi ile; *Başbakan* ibaresi *Cumhurbaşkanı yardımcıları* ibaresi ile; *Başbakanın* ibaresi *Cumhurbaşkanı yardımcısının* ibaresi ile; *Başbakanlık* ibaresi *Cumhurbaşkanı* ibaresi ile; *Bakanlar Kurulunun* ibaresi *Cumhurbaşkanının* ibaresi ile; *Başbakanlığa* ibaresi *Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana* ibaresi ile; *Bakanlar Kurulu üyelerini* ibaresi *Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları* ibaresi ile; *hükümete* ibaresi *Cumhurbaşkanına* ibaresi ile değiştirilmektedir.

Bazıları da *kanun, tüzük, kanun hükmünde kararnameler* ile ilgilidir. Örneğin *kanunla* ibaresi *Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle* ibaresi ile; *ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak* ibaresi *kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle* ibaresi ile; *Başbakanlık* ibaresi ve *Cumhurbaşkanı* ve *tüzüklerin* ibaresi *Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin* ibaresi ile; *tüzük* ibaresi *Cumhurbaşkanlığı kararnamesi* ibaresi ile; *kanun hükmünde kararnamelerin* ibareleri *Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin* ibaresi ile; *kanun hükmünde kararname* ibareleri *Cumhurbaşkanlığı kararnamesi* ibareleri ile değiştirilmektedir.

2. Devlet Denetleme Kurulu

16. maddenin Ç) *alt maddesi*, Sunuş'ta değindiğimiz, *Devlet Denetleme Kurulu* (DDK) üzerine olan, Anayasa'nın 108. maddesinde yapılan değişiklikler üzerinedir:

Yürürlükteki madde dört fıkradan oluşmaktadır ve şöyledir:

“Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

Silahlı Kuvvetler ve yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulunun üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından, Cumhurbaşkanınca atanır.

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, kanunla düzenlenir.”

Yapılan değişikliklerle, birinci fıkra sonunda yer alan *inceleme*, ibaresinden önce gelmek üzere *idari soruşturma*, ibaresi eklenmekte; ikinci fıkradan *Silahlı Kuvvetler* ve ibaresi çıkarılmakta; üçüncü fıkrada *üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından*, ibareleri çıkarılmakta; dördüncü fıkrada *kanunla* ibaresi çıkarılmakta ve *Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle* ibaresi eklenmektedir.

Böylece, Cumhurbaşkanına kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren meslek kuruluşları, kamuya yararlı dernekler, vakıflar ve Silahlı Kuvvetler üzerinde *idari soruşturma yapma* yetkisi de verilmektedir. DDK idari soruşturmacı bir kurula dönüştürülmektedir. Kurul üyelerinin *kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından* oluşması hükmü kaldırılarak, konu Cumhurbaşkanının keyfiyetine bırakılmaktadır.

Bu noktada Cumhurbaşkanının ve DDK'nin; *piyasa* ile ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları olan TOBB, TESK, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Türkiye Noterler Birliği, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği'ni; *üretici birlikleri* olarak addedilebilecek olan Türkiye Ziraat

Odaları Birliği ve Türkiye Tohumcular Birliği'ni; ve doğrudan *kamusal-toplumsal hizmet ve mesleki denetim* faaliyeti yürüten TMMOB, Türkiye Barolar Birliği, Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Türk Diş Hekimleri Birliği, Türk Eczacıları Birliği, Türk Tabipleri Birliği, Türkiye SMMM ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği ve diğer mesleki örgütlenmeler ile sendikalar ve kamu yararına faaliyet gösteren dernekler ve vakıflar üzerinde tam bir hakimiyet kurmasının amaçlandığı açıktır.

DDK'nin 2007-2009 arasında bu meslek kuruluşları üzerine hazırladığı 1.061 sayfalık Araştırma ve İnceleme Raporunun, yapısal değişiklikler yapmayı amaçlayan kapsamlı önerileri arasında *kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ilişkin Anayasa'nın 135 inci maddesinin yeniden düzenlenmesi ve idari, örgütsel, mali yapı ve seçim sistemlerinin değiştirilmesi* isteminin bulunduğu da hatırlandığında, konunun Birliğimiz ve adları yukarıda belirtilen kuruluşlar, dolayısıyla ilgili meslek alanları ve kamusal hizmetler açısından önemi daha bir anlaşılır olmaktadır.

3. Anayasa Mahkemesi (AYM)

16. maddenin *D) alt maddesi* ile; Anayasa'nın *Yüksek Mahkemeler ve Anayasa Mahkemesi* üzerine olan 146. maddesindeki *onyedi* Anayasa Mahkemesi üyeliği ibaresinin *onbeş* şeklinde değiştirilmesi ve *bir üyeyi Askeri Yargıtay, bir üyeyi Askeri Yüksek İdare Mahkemesi* ibaresi ile *Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi* ibareleri Anayasa'dan çıkarılmaktadır.

Böylece Anayasa Mahkemesi üyelerinin 12'si Cumhurbaşkanı tarafından, 3'ü TBMM tarafından belirlenecektir. Yüksek askeri yargının Anayasa Mahkemesi'ne aday üye olarak seçip Cumhurbaşkanının atadığı askeri yargı mensupları AYM üyeliğinden düşmektedir.

4. Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanlıkları ve Milli Savunma Bakanlığı (MSB)

16. maddenin *E) alt maddesi*, yürürlükteki Anayasa'nın beş maddesindeki bazı cümle ve fıkraların çıkarılması ile 21 maddesinin mülga/kaldırılması, Anayasa'dan tamamen çıkarılması üzerinedir.

Çıkarılan cümle ve fıkralardan biri, Anayasa'nın *Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı* başlıklı 117. maddesindeki, *Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur* hükmüdür. Bir diğeri de *Milli Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir* şeklindeki hükümdür.

Yapılan değişiklikle birlikte, Genelkurmay Başkanının atanması doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından yapılacak, Genelkurmay Başkanı Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olacak, görev ve yetkileri Cumhurbaşkanı kararnamesiyle düzenlenecek; MSB'nin Genelkurmay ve kuvvet komutanlıkları ile ilişkisi Cumhurbaşkanı kararnamesiyle düzenlenecektir.

5. Yerel Yönetim Seçimleri

16. maddenin *E) alt maddesi* ile çıkarılan cümle ve fıkralardan biri de, Anayasa'nın *Mahallî idareler* başlıklı 127. maddesinin mahallî idarelerin seçimlerinin *beş yılda bir yapılır* cümlesinden sonra gelen, *Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahallî idareler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır* şeklindedir. Değişiklik teklifinde Cumhurbaşkanlığı seçimi ile milletvekili genel seçimi birleştirildiği için yerel yönetim seçimlerinin milletvekili seçimleri ile birlikte yapılabilmesi uygulamasına son verilmektedir.

6. Anayasa'dan Tamamen Çıkarılan 21 Madde

16. maddenin *E) alt maddesi* Anayasa'nın mülga/kaldırılan 21 maddesini kapsamaktadır.

Görüleceği üzere, TBMM'ye bağlı Bakanlar Kurulu-Hükümet sistemi kaldırılmakta, TBMM'nin yasama ve yetki alanı daraltılmakta, Meclisin yürütme üzerinde denge, fren, denetleme mekanizmaları ya kaldırılmakta ya da sınırlandırılmaktadır. Böylece yürütme erki tek başına Cumhurbaşkanına ait hale gelmektedir. Cumhurbaşkanı başkanlıklarından birinin, yapılmak istenen Anayasa değişikliği üzerine söylediği, *Hükümet sistemi Meclisten kovuluyor; bu sistemde yürütme Meclisten kovuldu; tek kişilik hükümet* sözleri konuyu yalın bir şekilde açıklamaktadır. Bu değişikliklerle, Cumhurbaşkanının 2015 yılı Mart ve Nisan aylarında sarf ettiği, *parlamente sistem bekleme odasına alındı, parlamente sistem bekleme odasına girdi* sözlerinin gereği yerine getirilmiş olmaktadır.

Söz konusu 21 madde ve özetleri şöyledir.

Kanun hükmünde kararname çıkarma (KHK) yetkisi verme-Madde 91: TBMM'nin Bakanlar Kuruluna belli konularda KHK çıkarma yetkisi vermesi ve bu yetkinin bir Yetki Kanunu'na bağlanması kaldırılıyor. (TBMM'nin yasama ve yetki alanını daraltan bu konu, değişiklik paketinde bir Yetki Kanunu'na bağlı olmaksızın Cumhurbaşkanına veriliyor.)

Gensoru-Madde 99: Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi için 20 milletvekilinin verdiği gensoru önergesi uygulaması kaldırılıyor.

Meclis soruşturması-Madde 100: Başbakan veya bakanlar hakkında 55 milletvekili ile Meclis soruşturması açılabilmesi kaldırılıyor. (Değişiklik paketinde bakanlar hakkında soruşturma açılabilmesi üç aşamalı ve 301, 360, 400 milletvekili oyunu gerektirir şekilde zorlaştırılıyor.)

Cumhurbaşkanı Seçimi-Madde 102: Cumhurbaşkanı seçiminin, görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde; makamın herhangi bir sebeple boşalması halinde ise boşalmayı takip eden altmış gün içinde tamamlanması vb. kaldırılıyor. (Bu madde, tamamen yeni bir içerikle, Cumhurbaşkanı ve milletvekili seçiminin birlikte yapılması ve diğer yeni hükümlerle birlikte değişiklik paketinin farklı maddelerinde yeniden düzenleniyor.)

Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği-Madde 107: Kuruluşu, teşkilat ve çalışma esasları, personel atama işlemleri kaldırılıyor.

Bakanlar Kurulu-A. Kuruluş-Madde 109: Başbakan ve bakanlardan kurulan Bakanlar Kurulu oluşumu; Başbakanın Cumhurbaşkanınca ve TBMM üyeleri arasından atanması; Bakanların TBMM üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilip Cumhurbaşkanınca atanması ve Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilmesi kaldırılıyor.

B. Göreve başlama ve güvenoyu-Madde 110: Bakanlar Kurulunun göreve başlama öncesi TBMM'ye sunulması; programının TBMM'de okunması ve güvenoyu uygulaması kaldırılıyor.

C. Görev sırasında güvenoyu-Madde 111: Başbakanın Bakanlar Kurulunda görüştüğünden sonra TBMM'den güvenoyu istemi uygulaması kaldırılıyor.

D. Görev ve siyasî sorumluluk-Madde 112: Başbakanın Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlaması, Bakanlar Kurulunun bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumlu olması; her bakanın Başbakanı karşı sorumlu olması ve kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumlu olması vb. kaldırılıyor.

E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar-Madde 113: Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatlarının kanunla düzenlenmesi vb. kaldırılıyor.

F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu-Madde 114: Genel seçimlerden önce Adalet, İçişleri, Ulaştırma bakanlarının çekilmesi; TBMM'den güvenoyu alınamaması ve seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulunun çekilmesi, Cumhurbaşkanının geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere Başbakan ataması; Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanlarının TBMM'deki veya Meclis dışındaki bağımsızlardan olmak üzere, siyasî parti gruplarından oranlarına göre üye alınması; siyasî parti gruplarından alınacak üye sayısını TBMM Başkanının tespit ederek Başbakana bildirmesi; Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaması uygulaması kaldırılıyor.

G. Tüzükler-Madde 115: Bakanlar Kurulunun, kanunun uygulanmasını göstermek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştay incelemesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilmesi; Cumhurbaşkanınca imzalanması ve kanunlar gibi yayımlanması uygulaması kaldırılıyor.

[III. Olağanüstü yönetim usulleri-A. Olağanüstü haller arasındaki] 2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilânı-Madde 120: Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun, Milli Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilmesi, kaldırılıyor.

3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme-MADDE 121: OHAL ilânının Resmî Gazetede yayımlanması, hemen TBMM onayına sunulması; olağanüstü yönetim usullerinin Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenmesi; OHAL süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, KHK'ler çıkarabilmesi; Resmî Gazete'de yayımlanması, aynı gün TBMM onayına sunulması; Meclis tarafından onaylanmasına ilişkin süre ve usulün Meclis İçtüzüğünde belirlenmesi, kaldırılıyor.

Yukarıdaki iki maddenin kaldırılması ve değişiklik paketinde yapılan düzenlemeyle, Meclisin yürütmeye OHAL ilânı yetkisi verme uygulaması kaldırılıyor, konu Cumhurbaşkanının yetki alanına sokuluyor ve tek madde halinde yeniden düzenleniyor.

B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali-Madde 122 ile askeri yargı sistemi üzerine olan, **H. Askerî yargı- Madde 145, D. Askerî Yargıtay-Madde 156** ve **E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi-Madde 157** kaldırılıyor.

B. Bütçenin görüşülmesi-Madde 162, C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları-Madde 163 ve **D. Kesinhesap-Madde 164** kaldırılıyor. (Değişiklik paketinin başka bir yerinde yeniden düzenleniyor.)

II. 17. Madde ile Anayasa'da Yapılan Değişiklikler

17. madde sekiz alt maddeden oluşan Geçici 21. Maddeyi ve yürürlük tarihlerini kapsamaktadır. Bu madde hükümlerine göre,

- Milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin 3 Kasım 2019 tarihinde yapılması,
- Anayasa değişiklikleriyle uyum sağlamaya yönelik olarak, Meclis İç Tüzüğü ve (Seçim Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu gibi) ilgili kanun değişikliklerinin referandumdan sonra en geç altı ay içinde yapılması,
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyelerinin referandum sonrası en geç otuz gün içinde belirlenerek göreve başlaması,

- Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilenlerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyeliklerinin devam etmesi,
- Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemelerin kaldırılması; baktıkları dosyaların durumuna göre dört ay içinde Yargıtay, Danıştay ya da adli veya idari yargı mercilerine gönderilmesi; askerî yargı mensuplarının diğer yargı kurumlarına nakli; yaş haddinden önce istekleriyle emekliye ayrılacaklara ödenecek tazminata ilişkin usul ve esasların kanunla düzenlenmesi,
- Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemlerin, yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürmesi,
- Bu yetkilerin Cumhurbaşkanı tarafından kullanılması,
- *Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz* hükmünün getirilmesi ile, söz konusu 67. madde hükmü olan *Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz* hükmünün geçersiz kılınması, öngörülmektedir.

Bu son değişiklik ile, 3 Kasım 2019 tarihi öncesi bir seçim olasılığına hazırlık yapılmaktadır. Ancak bu değişiklik, Anayasa'nın 67. Maddesinin arka planındaki önemli bir ilke ve gerekçeyi ihlal etmektedir. Mecliste bulunan bir çoğunluğun Seçim Kanunu değişikliği yapma yoluyla avantaj sağlamasını engelleme ilkesini bertaraf etmek, Anayasa'ya aykırılık oluşturan hususlardan biridir.

III. 18. Madde ile Anayasa'da Yapılan Değişiklikler

18. madde, Anayasa'nın değiştirilen 58 maddesinin yürürlüğe giriş tarihleri ve Partili Cumhurbaşkanı uygulamasına geçişin yürürlük tarihi üzerinedir. Buna göre, değişikliklerin çoğu, birlikte yapılacak ilk TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda, Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte yürürlüğe girecektir.

Diğer dört değişiklik ise, birlikte yapılacak ilk TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte, yani referandumun hemen ardından yürürlüğe girecektir. Bunlar özetle, Meclis ve Cumhurbaşkanı seçiminin beş yılda bir aynı günde yapılması, Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde ikinci oylama yapılması; Cumhurbaşkanı adaylık koşulları arasındaki *TBMM üyeleri arasından* ibaresinin çıkarılması; **Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir** ibaresinin çıkarılması; Cumhurbaşkanı seçimlerinin iki tur üzerinden yapılması, çoğunluk, seçim, referandum yöntemleri ve ikinci turda seçilememe durumunda Cumhurbaşkanı seçiminin yenilenmesi vb. hususlar üzerinedir.

Görüleceği üzere halk oylamasından istenen sonuç çıkması durumunda, hemen ya da istenen herhangi bir tarihte, Partili Cumhurbaşkanı uygulamasına geçilebilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ PAKETİNİN İÇERDİĞİ DİĞER BAŞLICA DEĞİŞİKLİKLER/ANAYASA'DAN ÇIKARILAN VE EKLENEN BAZI ÖNEMLİ HÜKÜMLER

Bu bölümde değişiklik paketinin ilk 15 maddesine yer verilecektir.

I. Mahkemelerin Bağımsızlığı, Tarafsızlığı Süsü ve Bağımlı Üst Kurul HSK

Değişiklik paketinin 1. maddesi ile Anayasa'nın 9. maddesindeki yargı yetkisinin *bağımsız mahkemelerce* kullanılacağı ibaresi, *bağımsız ve tarafsız mahkemelerce* şeklinde değiştiriliyor. Ancak bu değişikliğin, değişiklik paketinin 14. maddesi ile, Anayasa'nın HSYK üzerine olan 159. maddesinde yapılan değişikliklerle birlikte değerlendirilmesi gerekir.

Bu açıdan, yapılan değişikliğin ilki, 159. maddenin başlığındaki *Yüksek* ibaresinin çıkarılması ve kurulun adının *Hâkimler ve Savcılar Kurulu* (HSK) olarak değiştirilmesidir. Böylece kurula, adı itibarıyla adeta rütbe tenzili yapılıyor.

Değişiklik paketinin 14. Maddesi ile de, HSYK şu anda *yirmiiki asıl ve oniki yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır* iken, *üye sayısı onüç, daire sayısı ikiye* düşürülüyor.

Partili Cumhurbaşkanı'nın atayacağı *Kurulun Başkanı* yine *Adalet Bakanı* ve *Bakanlık Müsteşarı*, yani siyasetin emrindeki bir bürokrat yine Kurulun *tabii üyesi* olarak kalıyor.

Ayrıca, 13 üyeli HSK'nin *6 üyesi Cumhurbaşkanı* tarafından atanacak; *7 üyesi TBMM*, daha doğrusu TBMM'de çoğunluğu bulunan *siyasi parti* tarafından belirlenecektir.

Kurulun oluşumunda *Yargıtay Genel Kurulu, Danıştay Genel Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu* başta olmak üzere *yargının kendisi ve seçim usulü* dışlanmaktadır. Yargı erkinin seçim ilkesinden dışlanması, Anayasa'nın "demokratik devlet" ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, Anayasa hukukunda kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı ekseninde ele alınır. Ancak değişiklik teklifi bütün kuvvetleri Cumhurbaşkanı'da birleştirmektedir. Kuvvetler birliğinin Cumhurbaşkanı'da toplanması ve HSK üyelerinin Mecliste çoğunluğu bulunan siyasi parti tarafından belirlenmesi durumunda, 7 üyesinin Meclis tarafından seçilmesinin hiç bir anlamı kalmayacaktır. Özetle teklifin 1. maddesi ile Anayasa'ya eklenen *tarafsız* ibaresi, halkın aldatılmak istendiğini göstermektedir.

II. Milletvekili Sayısı Artırılıyor

2. Madde ile Anayasa'nın 75. maddesinde 550 olan *milletvekili sayısı 600'e* çıkarılıyor. Bu, Seçim Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle birlikte yine iktidar lehine sonuç verecek bir değişikliktir.

III. Milletvekili Seçilme Yaşı ve Askerlikle İlişki Durumu Değiştiriliyor

3. Madde ile Anayasa'nın 76. maddesindeki milletvekili seçilme yaşı, *Yirmibeş'ten Onsekiz'e* düşürülüyor. Milletvekilli seçilememeye şartları arasında sayılan *yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar* ibaresi de *askerlikle ilişkili olanlar* ibaresiyle değiştiriliyor.

Bu değişiklik, genç nüfustan iyi oy alamayan AKP açısından gençlere yönelik bir göz boyama olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan, Siyasi Partiler Kanunu ile parti içi demokrasi mekanizmalarının bulunmadığı, partilerin fiili işleyişi ile lider sultasına izin verildiği ve milletvekillerinin çoğunun liderler tarafından belirlendiği düşünülünce, gençlerin bu antidemokratik sistem içinde istismar edileceğini dolayısıyla değişikliğin *faydacı* olduğunu söylemek mümkündür.

IV. Seçim Dönemi Oyunu

4. Madde ile Anayasa'nın 77. maddesinin *Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi* şeklindeki başlığı, *Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi* olarak değiştiriliyor.

Genel seçimler *dört yıldan beş yıla* çıkarılıyor. *Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır* hükmü getiriliyor. Böylece, dört yılda bir yapılan milletvekili genel seçimi ile beş yılda bir yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi, beş yılda bir ve aynı gün yapılmak üzere birleştiriliyor. Bu yeni uygulama kurgusu, Mecliste Cumhurbaşkanı seçiminden farklı bir çoğunluk veya Cumhurbaşkanı seçimiyle uyumlu olmayan bir Meclis bileşimi oluşumunu önlemeye yöneliktir. Bu uygulama, Cumhurbaşkanı ve Meclis bileşimini Cumhurbaşkanı ve partisi lehine çevirmeye yönelik bir zorlamadır; antidemokratiktir, Meclisi Cumhurbaşkanı kontrolüne sokacak, kaotik durumlara yol açacak niteliktedir.

Seçim döneminin beş yıla çıkarılması ise iktidarın yeni ve kişiye özgü çıkarlarıyla ilgilidir. Zira seçim dönemi 1961 Anayasasında dört yılda bir, 1982 Anayasasında beş yılda bir olarak düzenlenmiş, ancak 2007 yılında AKP iktidarı tarafından dört yılda bir indirilmişti. Şimdi aynı iktidar beş yılda bir çıkarmak istiyor. Ancak Türkiye siyasal yaşamında tek parti çoğunlukları beş yılı tamamlamamış; Meclisin görev süresi ortalama dört yıl olmuştur. Bu gerçeğe karşın seçimlerin beş yılda bir çıkarılması, getirilen yeni sistemle birlikte, Meclisin Cumhurbaşkanı tabiiyetini sağlamaya, Meclisin yürütme güdümünde oluşumuna yöneliktir.

V. KHK'ler, Meclisin Görev ve Yetkilerinden Çıkarılıyor

5. Madde ile Anayasa'nın *Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri* başlıklı 87. maddesindeki *Bakanlar Kurulu ve bakanları denetlemek, Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek* hükümleri, Meclisin içinden çıkan Bakanlar Kurulu-Hükümet sisteminin Türkiye siyasi tarihinde ilk kez kaldırılmasıyla uyumlu olarak *TBMM'nin görev ve yetkilerinin* arasından çıkarılıyor.

Meclisin kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisini kaldırmak, her ne kadar KHK uygulaması antidemokratik olsa da, Meclisin norm koyma yetkilerini, yasama/kanun yapma alanını ve işlevini daraltıcı, bu işlevi Cumhurbaşkanında yoğunlaştırıcı niteliktedir.

VI. Meclisin Yürütme Faaliyetleri Üzerine Bilgi Edinme ve Denetimi Sınırlanıyor

6. Madde ile Anayasa'nın 98. maddesinin *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bilgi edinme ve denetim yolları* olan başlığı çıkarılıyor, madde başlıksız hale getiriliyor.

Yasama gücü ve organı olan Meclisin hem bu işlevinin hem de denetim işlevi ve yollarının tıkanması, yürütme gücünün denetimden kaçan, denetim istemeyen otoriter bir kurguya sahip olduğunu göstermektedir. Anayasa'nın 98. maddesinde yapılan Meclis denetimini sınırlayıcı değişiklikler bu bağlamdadır.

Şöyle ki, *Türkiye Büyük Millet Meclisi soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır* hükmünden *gensoru* uygulaması çıkarılıyor, *yazılı soru* ibaresi ekleniyor.

Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir hükmü tamamen çıkarılıyor. Bunun yerine getirilen yeni hüküm arasında *sözlü soru* bulunmuyor. *Yazılı soru, yazılı olarak ... cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir* hükmü ekleniyor.

Yeni eklenen *Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında ... yapılan soruşturmada ibarettir* hükmünden anlaşılacağı üzere, soruşturmanın idari veya adli yönü yoktur. (Konu değişiklik teklifinin 10. maddesinde ayrıca yer almaktadır.)

98. maddedeki *Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir* hükmünden *soru, görüşme ve araştırma yöntemleri* ibareleri çıkarılıyor. Böylece Meclis İç Tüzüğü'ne yeni bağlayıcı, amir hükümler getiriliyor.

Özetle Meclis, yürütme/Cumhurbaşkanı faaliyetleri üzerine, yaptırımı olmayan ve yalnızca genel görüşme, belli bir konuda bilgi edinmekle sınırlanmış Meclis araştırması yapma, yazılı soru önergesi verme ile sınırlandırılıyor. 20 milletvekili imzasıyla verilebilen *Gensoru* önergesi uygulamasının kaldırılmasıyla, Meclisin bir bakanı düşürme olanağı, yani denge, fren, denetleme mekanizması da kaldırılmış oluyor. Diğer yandan, yürürlükteki uygulamada Meclis genel görüşmelerinde en az bir Bakanlar Kurulu üyesinin Mecliste Hükümet sıralarında oturmadığı zaman genel görüşmeye başlanamamaktadır. Ancak değişiklik teklifinde, yürütmenin Meclis oturumlarında temsili hususunda hiçbir ibare bulunmuyor. Zira yürütme, tamamen Meclisin dışında konumlandırılmaktadır.

VII. Cumhurbaşkanı'nın Tarafsızlığı Anayasa'dan Çıkarılıyor, Partili Olabiliyor

Cumhurbaşkanı Adaylığı ve Görev Süresi Üzerinde Oynamalar Yapılıyor

7. Madde ile Anayasa'nın *Cumhurbaşkanı*'na ilişkin 101. maddesinin A. *Nitelikleri ve tarafsızlığı* başlığı çıkarılıyor. Böylece Cumhurbaşkanı'nın *tarafsızlık* yükümlülüğü kaldırılıyor. Madde başlığı, *A. Adaylık ve seçimi* olarak değiştiriliyor.

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir ibareleri arasından, *Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere* ibareleri çıkarılıyor. Böylece milletvekilleri arasından Cumhurbaşkanı adaylığı engelleniyor.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir hükmü aynı şekilde kalıyor. Ancak, aşağıda değişiklik teklifinin 10. ve 11. maddelerinde görüleceği üzere, Anayasa'nın 106. ve 116. maddelerine yapılan eklemeler ile, bu hükme karşı hile anlamına gelecek şekilde, Cumhurbaşkanı'nın görev süresinin *iki defadan fazlaya* çıkarılmasına yönelik düzenleme yapılıyor.

101. maddenin şu anki halinde, *Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasî partiler ortak aday gösterebilir* şeklinde olan bir fıkra tamamen değiştiriliyor.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden ibaresi tekrar çıkarılıyor, onun yerine *siyasi parti grupları* ibaresi ekleniyor. Ve *en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasî partiler ile en az yüzbin seçmen* hükmü sınırlaması ile yeni bir baraj sistemi getiriliyor.

101. maddeden *Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir* hükmü çıkarılıyor. Böylece, Cumhurbaşkanı'nın parti üyesi ve parti genel başkanı olmasının önü açılıyor. Tek kişi egemenliğindeki Parti-Cumhurbaşkanı/Devlet Başkanı-Devlet-Lider birliğinin sağlanmak istendiği bir döneme kapı aralanıyor.

VIII. Cumhurbaşkanına Devlet Başkanı Sıfatı, Yürütme Yetkisi, Kanun/Kararname-Yönetmelik Yetkisi, Bütün Üst Kademe Yönetimini Atama Yetkisi Veriliyor

8. Madde ile Anayasa'nın Cumhurbaşkanı'nın *Görev ve yetkileri* üzerine olan 104. maddesinde önemli değişiklikler yapıyor. Cumhurbaşkanına yeni kategori yetkiler veriliyor.

Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkileri, yürürlükteki bu maddede, *a) Yasama ile ilgili olanlar, b) Yürütme alanına ilişkin olanlar, c) Yargı ile ilgili olanlar* şeklinde ayrı ayrı belirtilmiştir. Değişiklikte, Cumhurbaşkanının yasama, yürütme, yargı kuvvetleri ile ilişkisini, bu alanlara yönelik görev ve yetki sınırlarını belirleyen tasnif veya sınıflama kaldırılıyor.

104. madde önemli bir ek ile değiştiriliyor ve *yürütme yetkisi* yalnızca Cumhurbaşkanına veriliyor: *Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.*

Önemli bir ek ile de, *Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder* deniyor. Cumhurbaşkanına *Devlet başkanı sıfatı* da veriliyor.

104. maddenin *a) Yasama ile ilgili olanlar* kısmındaki, *Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak* hükmünden, *kanun hükmündeki kararnameler* ibaresi çıkarılıyor.

b) Yürütme alanına ilişkin olanlar kısmının *Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek; Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek; ve Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak* hükümleri, Başbakan ve Bakanlar Kuruluna dayalı hükümet sistemiyle birlikte Anayasa'dan çıkarılıyor.

Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerine; *ükenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verme; yardımcıları ile bakanları atama ve görevlerine son verme; üst kademe kamu yöneticilerini atama, görevlerine son verme ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleme; milli güvenlik politikalarını belirleme ve gerekli tedbirleri alma; Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma; yönetmelikler çıkarma; Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirme ve yetkileri kullanma* ekleri yapılarak yeni yetkiler veriliyor. Kısaca yürütme yetkisinin tamamı Cumhurbaşkanı/Devlet Başkanında toplanıyor, tekelleşiyor. Hiçbir denge, fren, denetleme mekanizması bulunmuyor.

Sıraladığımız bu yetkiler arasındaki, *Cumhurbaşkanı kararnamesi çıkarma* yetkisi, TBMM'nin yasama alanındaki asli ve genel yetkilerini ortadan kaldıran, Anayasa hukukunda yer alan yasamanın asliliği ve genelliği ilkesine aykırı bir uygulamadır. TBMM'nin çıkaracağı kanunlar Cumhurbaşkanının onayına gidecek, Cumhurbaşkanı bunları tekrar görüşülmesi için geri gönderebilecek, Meclis kararında direktirse Anayasa Mahkemesi'ne gönderebilecek; fakat Cumhurbaşkanı kararnameleri Meclise gitmeyecek, doğrudan Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girecektir!

Cumhurbaşkanlığı kararnamesi uygulaması ile, devletin yasa ile düzenlenmesi ilkesi ortadan kaldırılmaktadır. Diğer taraftan kanunla düzenlenmesi gereken bir konuda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi yayımlandığında başvurulabilecek bir makam veya mekanizma tanımlanmamıştır. Hemen akla gelebilecek olan Anayasa Mahkemesi'ne bu konuda bir ek yetki tanınmamıştır.

IX. Cumhurbaşkanının Meclise Karşı Siyasi Sorumluluğu Kalmıyor, Yargılanması Üç Aşamanın Geçilmesine Bağlı!

9. Madde ile Anayasa'nın, Cumhurbaşkanının *Sorumluluk ve sorumsuzluk hali* başlıklı 105. maddesi, başlığıyla birlikte değiştiriliyor. Böylece Cumhurbaşkanının, yani yürütmeyi tamamen kendinde toplayan erkin Meclise karşı siyasi sorumluk taşıması da kaldırılmış oluyor.

Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu başlığı altındaki yeni 105. maddede, *Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun* [301 milletvekilinin] *vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, ... üye tamsayısının beşte üçünün* [360'ının] *gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir; Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin* [400 milletvekilinin] *gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir* şeklinde üç aşamalı bir süreç getiriliyor. Soruşturma açılmasının istenmesi, soruşturma açılmasına karar verilmesi ve en son Yüce Divana sevk kararından oluşan sürecin, Anayasa değişikliği teklifinin Cumhurbaşkanının ve partisinin TBMM'de çoğunluk oluşturacağı kurgusu nedeniyle, fiilen işletilebilmesi oldukça güçtür.

X. Cumhurbaşkanına Vekâlette Meclis Devre Dışı

Yardımcıları ve Bakanları, Meclise Değil Cumhurbaşkanına Karşı Sorumlu

Seçimleri Yenileyerek Cumhurbaşkanının Görev Süresini Uzatma Yolu

Bakanlıkların Kurulması, Kaldırılması, Cumhurbaşkanı Kararnamesiyle

10. Madde ile Anayasa'nın *Cumhurbaşkanına vekillik etme* başlıklı 106. maddesi başlığıyla birlikte tamamen değiştiriliyor ve yeni hükümler ekleniyor.

Maddenin şu an yürürlükteki hali çeşitli nedenlerle Cumhurbaşkanlığının boş kalması halinde, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının vekillik etmesi ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanması* şeklindedir.

Yeni ve, *Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar* başlıklı 106. maddede ise, *Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir ve Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, ... Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır* hükümleri getiriliyor. Böylece yasama organının TBMM Başkanının Cumhurbaşkanına vekillik etmesine son veriliyor.

Devamla, *Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz* denilerek, Anayasa'nın 101. maddesindeki, *Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir* hükmü değiştirilmektedir. Cumhurbaşkanının *en fazla iki defa* seçilebileceğinin ihlali, aşağıda değişiklik teklifinin 11. maddesi ile Anayasa'nın yeniden düzenlenen 116. maddesinin yeni halinde de görülebilmektedir.

Maddeye yeni eklenen bir hüküm, *Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur* şeklindedir. Böylece, Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanlar Meclise değil, parlamenter sistemdekinin aksine Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olmaktadır.

Yürürlükteki Anayasa'nın *Meclis soruşturmasına yönelik, Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin* [110 milletvekilinin] *vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir* hükmü kaldırılmakta, yalnızca soruşturma başlangıcı için *salt çoğunluk* [301 milletvekili] oyu koşulu ve üç aşamalı bir süreç getirilmektedir.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiası halinde ise Mecliste *üye tamsayısının salt çoğunluğunun* [301 milletvekilinin] *vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, ... üye tamsayısının beşte üçünün* [360'ının] *gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir*; ardından komisyon raporunun genel kurulda görüşülmesi üzerine TBMM, *üye tamsayısının üçte ikisinin* [400 milletvekilinin] *gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir* denilmektedir. Cumhurbaşkanı gibi, yardımcıları ve bakanlar için de üç aşamalı bir süreç söz konusudur: Soruşturma açılmasının istenmesi, soruşturma açılmasına karar verilmesi ve en son Yüce Divana sevk kararı.

Meclis dışından atanabilecek olan Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, *görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır* hükmü ile de koruma altına alınmaktadır.

Maddenin son hükmü, *Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir* şeklindedir. Bu madde de, parlamenter sistemde Meclise ait yasama yetkisinin ilkselliği/asliliği ve genelliği ilkesinin ortadan kaldırılarak yetkilerin Cumhurbaşkanıya devredildiğini, Meclisin ve Bakanlıkların Cumhurbaşkanı vesayeti altına girdiğini göstermektedir. Böylece Meclisin sistem içindeki merkezi konumuna bir son verilmektedir.

XI. Seçimlerin Yenilenmesi ve Cumhurbaşkanının Görev Süresini Uzatması

11. Madde ile *Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi* başlıklı Anayasa'nın 116. maddesinin başlığı dâhil tamamı değiştiriliyor. Değişiklik teklifindeki madde başlığı, *Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi* şeklindedir.

Yürürlükteki Anayasa'nın 116. maddesinde, *Bakanlar Kurulunun, ... güvenoyunu alamaması ve güvensizlik oyuyla düşürülmesi ile yeni Bakanlar Kurulu kurulamadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir* hükmü yanı sıra, *Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine ... veya ... Bakanlar Kurulunun kurulamaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir* hükmü de bulunmaktadır.

Değişiklik teklifi ile, Meclisin içinden çıkan Bakanlar Kurulu-hükümet sistemi ile Meclisin güvenoyuna dayalı hükümet kurulması veya Meclisin güvensizlik oyu vermesi üzerine hükümet değişikliğine gidilmesi ve seçimlerin yenilenmesi süreci kaldırılmakta, Meclis seçimlerinin yenilenmesi ile Cumhurbaşkanı seçimi birleştirilmekte ve Meclisin seçimleri yenileme kararı hayli zorlaştırılarak beşte üç çoğunluk [360 milletvekili] oyu koşuluna bağlanmaktadır. Oysa Meclis, bugüne kadar basit çoğunlukla karar alabiliyordu.

Maddenin yeni halinde TBMM'nin ve Cumhurbaşkanının milletvekilliği seçimlerini yenileyebilmeleri, ayrı ayrı düzenlenmiştir. TBMM'nin seçimleri yenileme kararı, *üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla* [360 milletvekilinin oyuyla] *... karar verebilir* koşuluna bağlanmıştır. (Devamında, *Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır* denilerek, değişiklik teklifinin 4. maddesi ile

Anayasa'nın 77. maddesinde yapılan değişiklik yinelenmektedir.) Meclisin değil, Cumhurbaşkanının seçimleri yenileme kararı da yine birlikte yapılacak seçim üzerinedir: *Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.* Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, milletin vekilleri 360 oy ile seçim kararı alabilirken Cumhurbaşkanına bu kararı tek başına alabilme yetkisinin verilmesidir. Açıktır ki, burada parlamenter sistem veya demokrasi yoktur. Cumhurbaşkanının seçimi yenileme kararı, aynı zamanda Meclisin feshedilmesi demektir ve Cumhurbaşkanı bunu kendi görev süresini uzatma amacıyla da kullanabilecektir. Diğer yandan yürürlükteki Anayasa'da bulunan Cumhurbaşkanının *TBMM Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar vermesi* değişiklik teklifinde bulunmamaktadır, kaldırılan hükümler arasındadır.

Anayasa'nın 116. maddesine yapılan bir ek de, *Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir* şeklindedir. Böylece, Anayasa'nın, değişiklik teklifinin 7. maddesinde korunan ve Cumhurbaşkanının *en fazla iki defa* seçilebileceği yönündeki 101. madde hükmü, aynı değişiklik teklifinin 10. ve 11. maddelerinde (Anayasa'nın 106. ve 116. maddelerine) yapılan ek değişikliklerle geçersiz kılınmakta ve yeni bir hukuk garabetine yol açılmaktadır.

XII. Olağanüstü Hal Kararı Yalnız Cumhurbaşkanında

12. Madde ile yürürlükteki Anayasa'nın 119. maddesinin başlığı dâhil tamamı değiştiriliyor. Yürürlükteki halinde, *Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra ilân* edilen Olağanüstü Hal kararı, değişiklikle, doğrudan Cumhurbaşkanı kararına bağlanıyor, Cumhurbaşkanının doğrudan yetki kullanım alanı haline getiriliyor.

XIII. Askeri Mahkemeler İçin Koşul

13. Madde, Anayasa'nın *Mahkemelerin kuruluşu* üzerine olan 142. maddesine eklenen *Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir* şeklindedir. Bu maddenin, değişiklik paketinin 16. maddesi ile, Anayasa'nın 145, 156 ve 157. maddelerinin, yani Askerî yargı, Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi'nin kaldırılmasıyla birlikte değerlendirilmesi gerekir. Özetle askerî yargı sistemi bütünüyle kaldırılmaktadır. Yalnızca disiplin mahkemeleri ile savaş halinde görev suçlarıyla ilgili mahkemeler kurulabilecektir.

XIV. (Yukarıda 1. Madde ile birleştirilerek değerlendirilmiştir.)

II. Cumhurbaşkanı Ülkenin Merkezi Yönetim Bütçesini de Belirleyecek

15. Madde ile Anayasa'nın *A. Bütçenin hazırlanması ve uygulanması* başlıklı 161. maddesi, başlığı dâhil tamamen değiştiriliyor. Yeni başlık *A. Bütçe ve kesinhesap* şeklindedir.

Maddenin, *Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır* şeklindeki yürürlükteki halinden *Devlet* sözcüğü çıkarılarak yerine *kamu idareleri* ibaresi koyulmuştur. Oysa Türkiye'nin yönetim sisteminde *kamu idaresi* kavramı, devlet idaresi, il özel idaresi, belediye idaresi, köy idaresini kapsamaktadır. Dolayısıyla yapılan değişikliğin gelecekte nasıl yorumlanacağı ve nasıl uygulanacağı haklı bir merak konusudur.

Merkezî yönetim bütçe tasarısı ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporun Bakanlar Kurulu tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması kaldırılan/mülga önemli hususlardan biridir.

Maddenin yeni halinde, *bütçe kanun teklifinin TBMM'ye Cumhurbaşkanı tarafından sunulması yanı sıra, Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu, geçici bütçe kanununun da çıkarılmaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirme oranına göre artırılarak uygulanır* şeklinde oldukça ilginç bir hüküm de bulunmaktadır. Yani Cumhurbaşkanı, örneğin Meclis kanunda tanınan sürede bütçeyi karara bağlayamazsa, bir önceki yılın değerlendirme oranına göre artırarak bir bütçeyi yürürlüğe koyabilir! Burada Meclisi gereksizleştiren, Meclisin bütçe yapma hakkını engelleyecek bir hiyerarşi oluşturulmaktadır.

Maddenin yeni halinde, yürürlükteki halinde yer alan *Meclis görüşmesi* kısmı çıkarılmıştır. *Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır* şeklindeki hüküm, maddenin yeni halinde, *Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır* şeklinde değiştirilmiştir.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Görünen odur ki, cumhuriyet ile hesaplaşılması,—demokrasi ve laikliğin tasfiye edilmesi, yoğun dinselleştirme ekseninde toplumun yeniden biçimlendirilmesine hizmet eden, bütün kamu kaynak ve varlıklarını talan etmeye yönelik düzenlemeler eşliğindeki Anayasa değişikliği ile son yıllarda ivme kazanan baskıcı ve gerici siyasal rejim değişimi/dönüşümünün tamamlanacağı kritik bir dönemece girilmiştir.

Bu kapsamlı değişiklikler, görüldüğü üzere, tek kişi hâkimiyetini içeren yeni bir rejim kurgusuna dayanmaktadır. Bu değişiklik, egemenliğin kayıtsız şartsız gerçek sahipleri olması gereken halkı devreden çıkarıp tek bir kişiye devreden, demokrasi ve hukuk dışı bir rejim değişikliğidir. Halkın/toplumun ortak çıkarlarını ifade etmesi ve *seçilmiş* yetkili organlar tarafından kullanılması gereken egemenlik, eğer bir tek kişi tarafından kullanılacak ve temsil edilecekse, hem bir anayasasızlaşma süreci hem de diktadan söz etmek gerekir. Bir cunta diktası da değil, kişi diktası.

Öngörülen değişikliklerin başta anayasanın kendi içinde olmak üzere devlet, siyaset, iktisat ve toplum düzlemlerinde kaoslara yol açacağı kesindir.

Hem bu nedenlerle hem de öngörülen yeni anayasanın, kamu idari yapısında 2011 yılında KHK'lerle yapılan değişiklikleri doruğa vardırıarak, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının anayasal, tüzel, özerk kişiliklerini kaldıracak olması ve meslek alanlarımızda yaşanan tahribatlara yenilerini ekleyecek olması itibarıyla, bu anayasa değişikliği bir bütün olarak reddedilmelidir.

Cumhuriyet parantezinin kapatılmak istendiği, demokrasi tramvayından inildiği, laikliğin tasfiye edildiği, kamunun kamusal-toplumsal içeriğinden arındırıldığı, toplumun kutuplaştırıldığı, şiddet ve ölümlerin kutsandığı bir yönetim arzusuna *hayır* demek şarttır.

Mühendis, mimar ve şehir plancıları; çocuklarımız, torunlarımız, ülkemizin ve halkımızın geleceği için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirecektir.

TMMOB, bu çerçevede ve yukarıda açıklanan nedenler bütününden hareketle,

- Antidemokratik bir tarz ve içerikle, OHAL koşullarında hazırlanıp, OHAL koşullarında halkoyuna sunulacağı için,
- Piyasacı, kamu kaynak ve varlıklarını yok eden sömürü-rant düzenini kalıcılaştıracağı için,
- Emek, halk, doğa, kadın, çocuk, insan ve yaşam düşmanı düzeni kalıcılaştırılacağı için,
- Fiili olarak uygulanan dikta rejimine yasal statü kazandıracağı için,
- Bağımsızlık, Cumhuriyet, demokrasi, laiklik bütünlüğüne darbe vuracağı için,
- Kamu-toplum yararını, kamusal hizmet ve denetimi kaldıracağı, meslek alanlarımızı kamusal içerikten arındırıp piyasaya açacağı, meslek örgütlerimizi tasfiye edeceği için,
- Ülkemizi hep gerilim ve savaş ortamında tutacağı, halkların kardeşliğini yok edeceği için

bu Anayasa değişikliğine HAYIR çağırısı yapmaktadır.

TMMOB, meslektaşlarını ve bütün yurttaşlarımızı, Partili Cumhurbaşkanının yasama, yürütme, yargı; devlet, siyaset, toplum ve iktisadi yaşamın bütünü üzerinde totaliter ve adeta mutlakiyetçi/otokratik bir hâkimiyet kurmasını amaçlayan bu anayasa değişikliğine *hayır* demeye çağırmaktadır.

Özellikle belirtmek isteriz, bütün olumsuzluklara rağmen, yaşanan bütün haksızlıklara, hukuksuz uygulamalara ve baskılara rağmen başarabiliriz. Ülkemizin karanlığa gidişini durdurabiliriz. Ülkemizin, halkımızın geleceği için başarabiliriz, başarmalıyız!

TMMOB

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği